

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра туризму та економіки

«Допущено до захисту»

В. о. завідувач кафедри

_____ Матіщук О.А
« _____ » _____ 2022 р.

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 2022 р.

РОЗРОБКА ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРУ СЛОВАЧЧИНОЮ

Кваліфікаційна робота студента групи
ТУР-18

ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 242 Туризм

Заровного Івана Ігоровича

Керівник к.геогр.н., доцент,
Остапчук І.О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Заровний Іван Ігорович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ЗАПЕВНЕННЯ.....	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ СЛОВАЧЧИНИ.....	7
1.1. Теоретичні основи екологічного туризму.....	7
1.2. Дослідження потенціалу розвитку екологічного туризму у Словаччині..	12
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРУ ПО СЛОВАЧЧИНІ.....	20
2.1. Характеристика маршруту.....	20
2.2. Транспортне забезпечення.....	23
2.3. Організація розміщення туристів.....	23
2.4. Перелік туристичних об'єктів на маршруті, їх опис.....	25
2.5. Організація харчування.....	30
2.6. Митно-візові формальності.....	30
Висновки до розділу 2.....	32
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТУРУ.....	34
3.1. Визначення поняття “турпродукт” і його характеристика.....	34
3.2. Розрахунок собівартості та ціни екологічного туру.....	35
Висновки до розділу 3.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні туризм є однією з провідних та розвинутих галузей економіки, оскільки у сучасному світі відбуваються інтенсивні інтеграційні процеси, особливо в сфері обслуговування та організації відпочинку. У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що сприяє ознайомленню з культурою, природою, історією, звичаями, традиціями, а також релігійними та духовними цінностями. Екологічний туризм відносно новий вид туризму, який розвивається завдяки екологізації мислення сучасної людини, значному забрудненню природного середовища існування людини та інтенсифікацією праці. Екологічний туризм сприяє підвищенню фізичної активності туристів та оздоровленню через перебування в екологічно чистих регіонах. Задача для кожної країни світу полягає в тому, щоб як можна раціональніше й ефективніше використати його у природоохоронних цілях.

Найбільш популярним екологічний туризм є серед молоді та фізично активного населення, яке прагне пізнати найвіддаленіші куточки планети. В останні часи прихильниками екологічного туризму також стають люди похилого віку, які його розглядають з точки зору отримання рекреаційних послуг. Сутність екологічного туризму полягає в подорожах з просвітницькою та рекреаційною метою до екологічно чистих місцевостей. Започатковано такий вид туризму з метою пізнання, просвітництва та збереження унікальних природних екосистем світу.

Аналіз попередніх досліджень. Екологічний туризм досліджувався у наукових працях вітчизняних та зарубіжних авторів у сфері екології, туризму, географії, серед яких можна відзначити: О. Ю. Дмитрук, М. П. Мальська, О. Ю. Бордун, М. П. Кляп та Ф. Ф. Шандор, J. Hill, T. Gale, S. Wearing та інші [4, 7, 11, 31].

Одна з країн-сусідів України – Словаччина, характеризується добре розвиненим екотуристичним потенціалом. Не дивлячись на те, що на

сьогоднішній день сучасний екологічний туризм в багатьох країнах тільки зароджується, в Словаччині він вже давно діє та увійшов в моду. Її потенціал можна залучити з метою урізноманітнення програм традиційних турів по Словаччині, ознайомлення із досвідом залучення об'єктів природно-заповідного фонду до туризму, розробки програм авторських екологічних турів.

Метою роботи є розробка авторського екологічного туру по Словаччині із України і його економічне обґрунтування.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. Визначити поняття екологічного туризму.
2. Дослідити потенціал розвитку екологічного туризму в Словаччині.
3. Розробити екологічний тур по Словаччині із України.
4. Здійснити економічне обґрунтування туру.

Об'єкт - екологічний потенціал Словаччини.

Предмет – розробка авторського екологічного туру по Словаччині із України і його економічне обґрунтування.

Методологічною основою дослідження є системний, екологічний та історичний підходи.

Використовувались як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, опису, історичний, порівняльний, моделювання, оцінки), так і конкретно наукові (картографічний, розрахунковий, статистичний).

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані туристичними агентствами в практичній діяльності, стати прикладом для подальшого створення екологічних турів по країнах Європи та розвитку екологічного туризму в Україні. До результати роботи можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання циклу туристичних дисциплін: «Екологічний туризм», «Рекреаційні комплекси світу», «Туристичне країнознавство», «Географія туризму» тощо.

Структура роботи. Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Основний зміст викладено на 36 сторінках. Робота містить 1 таблицю і 2 рисунки. Список використаних джерел містить 41 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ СЛОВАЧЧИНИ

1.1. Теоретичні основи екологічного туризму

Екологічний туризм, або екологічний туризм – тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій. Екотуристи намагаються не здійснювати значного впливу на територію. Екологічний туризм сприяє освіті туристів і дає змогу збирати гроші на заходи зі збереження природи території, допомагає розвитку ізольованих поселень. Розвиток екологічний туризму часто розглядають як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь [31].

Термін «екологічний туризм» – є відносно новим поняттям в туристичній галузі. Термін вперше було запропоновано у 1980 р. мексиканським економістом Гектором Цебаллос-Ласкурейном (Ceballos Lascurain). Він визначив його як поєднання подорожі з дбайливим ставленням до природи, що дозволяє отримати задоволення від сприяння захисту недоторканої природи із можливостями вивчення флори й фауни. Найпростішою формою екологічної подорожі є подорож у природну природу, у більш широкому і глибокому розумінні екологічний туризм об'єднує дослідження і пізнання різноманітних екосистем планети із використанням принципів сталого розвитку, стабільної економіки, залучення місцевих мешканців до виробництва екотуристичного продукту, сприяння захисту та збереженню природних і культурних туристичних ресурсів.

З цієї точки зору екологічний туризм виступає в якості стабілізуючого компоненту системи «природа – суспільство - економіка». Екологічний туризм започатковано було у 80-ті роки ХХ ст.

На противагу іншим видам туризму екологічний туризм характеризується:

- орієнтація на природні об'єкти;
- знижена енергоємність;
- сприяння соціо-економічному розвитку місцевості;
- екологічні знання та виховання туриста [19].

Екологічний туризм користується популярністю серед стурбованих екологічною проблематикою туристів. Екологічний туризм може передбачати активну волонтерську діяльність, діяльності спрямовані на розв'язання екологічних проблем і розвиток місцевих громад, на зменшення негативного впливу суспільства на природу. Основна причина виникнення екологічного туризму полягає у не урегульованості відносин у системі «суспільство-природа» або в туристичній інтерпретації «туризм-екологія». Опитування туристів щодо мотиву подорожі показує, що провідним мотивом є занурення у знайомство з природою. Тому утворилась низка синонімічних термінів, таких як «м'який туризм» (soft tourism або розширений варіант nature tourism with a soft touch — дослівно: природний туризм із м'яким дотиком до природи), «зелений туризм», «сільський туризм» тощо.

Через якісні зміни навколишнього середовища життя у великих містах населення все більше віддаляється від природних екосистем. Часто у мегаполісах люди відчують самоту, знервованість, стреси і навіть депресії, оскільки не мають можливості повноцінно відновити втрачені в результаті повсякденної праці сили організму. Так з'являється неусвідомлене бажання покинути мегаполіс і побачити луки, ліси, узбережжя морів, океанів та ін. Тут в пригоді стане екологічний туризм, здатний задовольнити потреби в перебуванні на лоні недоторканої природи, пізнати її та не спричинити негативного впливу, а жити за природними законами певної місцевості. Екологічний туризм обов'язково має містити в собі елементи усвідомленого позитивного ставлення до довкілля, а не тільки його використання, нехай навіть в активних формах [8].

Основними об'єктами екологічного туризму є унікальні природні екосистеми, об'єкти природно-заповідного фонду, екологічної мережі:

- національні та природні парки, державні природні заказники, пам'ятки природи;
- дендрологічні парки й ботанічні сади;
- лікувально-оздоровчі місцевості та курорти;
- заповідники (з певними обмеженнями).

Оскільки провідні розвинуті країни дуже сильно змінили природне середовище, тому більшість екотуристичних потоків спрямовуються з цих країн (Японія, Німеччина, США, Великобританія) у країни що розвиваються і зберегли цілі екосистеми в природному стані (Чілі, Індія, Пакистан, Кенія, Танзанія та ін.). Місцем виникнення екологічного туризму, з цієї причини, є не наявні екологічно чисті території, а саме великі міста де з'явилися туристи з мотивом відпочинку від метушливого міста. Тому також зрозуміло, чому екологічний туризм в Україні іще не набув такого бурхливого розвитку – просто немає великої кількості людей які б прагнули за чималенькі кошти милуватися недоторканою природою і відпочивати у майже спартанських умовах позбавленими всіх благ цивілізації. Тому на ринку туристичних послуг України поки що слабо представлений внутрішній екологічний туризм. Екологічний туризм в Україні часто відносять до активного, паркового, пригодницького, екстремального та навіть соціального туризму [4].

Підсумовуючи вище наведене екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання [4].

Виникнення екологічний туризму та екологізації традиційних видів туризму по суті являє собою антагонізм між задоволенням все зростаючого туристського попиту і раціональним використанням рекреаційних ресурсів. Причиною тут виступає надмірне рекреаційне навантаження на природні,

історико-культурні рекреаційні ресурси і умови залучені до сфери використання туризму. Массові види туризму максимально виражають цей антагонізм.

Розрізняють декілька видів негативного впливу туристичної сфери на екосистеми природи.

Прямі впливи полягають у:

- прямому винищенню представників флори і фауни в процесі полювання, рибальства, витоптування, рубання дерев, збирання плодів, грибів, ягід, коренів, квітів, випалювання кострищ, спричинення з необережності пожеж тощо;

- втручанні в природні процеси життєдіяльності рослин і тварин шляхом їх відлякування з постійних місць перебування у процесі проходження маршруту, спостереження та фотографування, шумовим впливом, годівлею, руйнацією гнізд, нір та ін.;

- знищенні природних умов рекреаційних територій у процесі створення туристичної інфраструктури та рекреаційно-господарської діяльності (вирубання лісів, порушення ґрунтового покриву, будівництво та експлуатація будівель, доріг, ставків, промисловий розлив мінеральних вод);

- привнесенні і поширенні інфекцій, захворювань, отруєнь та інших уражень представників флори і фауни, ґрунту та поверхневих вод через продукти життєдіяльності людини (екскременти, органічні харчові відходи, різноманітні побутові та не побутові тверді та рідкі відходи тощо) [4].

Непрямі впливи включають:

- порушення сталих адаптованих традиційних систем природокористування (у випадку некоректного залучення до туристичної інфраструктури);

- сезонні (відповідно до туристських сезонів) коливання рівнів господарської активності, виробництва та споживання;

- знищення цінних представників флори та фауни для виробництва супутніх туристських товарів (сувенірів тощо);

- загострення соціальних, етнічних, релігійних та ін. протиріч у випадку незнання, неврахування або ігнорування місцевих особливостей [4].

Найбільш вразливими для туристського впливу є малі популяції рідкісних тварин і рослин (ендеміки, релікти) та види, що повільно відтворюються. Відповідно до основних видів впливу на природні комплекси можуть бути реалізовані прямі та непрямі регулятивні та організаційно-управлінські заходи, щодо їх зменшення та припинення. Варіант прямого управління передбачає нормативно-правове регулювання туристської діяльності, обмеження загальної кількості відвідувачів відповідно до гранично припустимого туристського навантаження па природні комплекси, регламентації та зонування природоохоронних територій і територій природних об'єктів туристського показу, використання спеціальних технологій мінімізації забруднення навколишнього середовища тощо [4].

Екологічний туризм не є однорідним, тому зазвичай виходячи із основної мети подорожі його поділяють на такі види:

Науковий екологічний туризм, спрямований на отримання нових знань і компетенцій в екологічній науковій галузі. Основними формами таких подорожей виступають науково-дослідні експедиції, наукові екскурсії, участь в екологічних наукових конференціях із обов'язковим вивченням досвіду організації заповідної справи та ін.

Тури історії природи, являють собою подорожі, пов'язані із ознайомленням та дослідженням особливостей природи і культури певної, найчастіше заповідної, місцевості. Такі тури відбуваються за заздалегідь обґрунтованим маршрутом по екологічним стежкам на територіях заповідників, національних природних парків, оскільки такі тури особливої популярності набули в Німеччині, тому їх називають «німецькою моделлю розвитку екологічний туризму».

Пригодницький екологічний туризм, має на меті активні способи проведення дозвілля із отриманням нових, часто екстремальних, відчуттів та емоцій. Цей вид екологічного туризму утворився на стику екологічного способу мислення та життя і любов'ю до відчуття пригоди, ризику. Сюди відносять альпінізм, скелелазіння, спелеотуризм, гірський і пішохідний туризм, водний, лижний і гірськолижний туризм, кінний туризм, маунтбайкінг, дайвінг, парапланеризм які передбачають відвідування екологічно чистих місцевостей.

Подорожі в природні резервати, по суті найекологічніший вид екологічний туризму, оскільки має на меті – відвідування природоохоронних систем різного рангу заповідання. Головний мотив подорожі – побачити віддалені куточки планети, де іще збереглась недоторкана людиною природа, поки їх іще можна побачити.

Таким чином, екологічний туризм є доволі молодим але внутрішньо неоднорідним видом туризму, який утворився на стику екології та різних видів, частіше саме, пригодницького туризму.

1.2 Дослідження потенціалу розвитку екологічного туризму у Словаччині

Словаччина характеризується значним різноманіттям природних умов і екосистем, великим різноманіттям об'єктів культурної спадщини, давньою історією, вдалим географічним положенням: все це сприяє активному розвитку різних видів туризму. Оскільки Словаччина багата і природними рекреаційними ресурсами, тому цей фактор позитивно впливає на можливість розвитку різних видів екологічного туризму. Словаччина характеризується також доволі давніми традиціями охорони природних екосистем і розвинутою екологічною мережею. У Словаччині велика увага приділяється охороні довкілля, зокрема, заповідній справі.

Створення національних природних парків, біосферних заповідників та інших охоронюваних об'єктів є завданням сталого розвитку не лише Словаччини але й більшості країн Європи. Природні умови Словаччини, не дивлячись на невелику площу країни, вирізняються значним різноманіттям внаслідок чергування гірських Карпат, Татр і мальовничих рівнин, зокрема Середньо-Дунайської низовини. Країна характеризується одним із перших місць за лісистістю серед країн Європи. Всі названі чинники посприяли зародженню і розвитку у Словаччині найпрогресивнішого напрямку туризму: екологічному [11].

У Словаччині розвинутими є декілька видів екологічного туризму. Основним виступає *гірськолижний*, оскільки гірськолижні курорти країни привертають увагу все більшої кількості туристів, причому вже не тільки зі Східної Європи, а й з Великобританії та сусідньої Австрії. Надзвичайно популярними є Високі Татри з містом Попрад, тут розташовано більше десяти гірськолижних курортів, серед них найбільш відомі у світі: Штребське Плесо, Смоковець, Татранська Ломніца. У Високих Татрах добре розвинута інфраструктура, особливо – транспорт за рахунок наявності приміської залізниці та автотранспортних маршрутів [22].

Окрім Високих Татр сприятливими гірськолижними умовами вирізняються Низькі Татри, хоча характеризуються і меншими висотами, проте є більш сніжними. Саме Низькі Татри вважають найчистішим місцем Європи, тому сюди спрямовується і значний екотуристичний потік із поціновувачів гірськолижного спорту та здорового середовища. Ясна - основний гірськолижний курорт — розміщено біля схилів гори Хопок, являє собою курортне селище. Цей курорт облаштовано трасами для швидкісного спуску, які прийдуться до смаку професіоналам і новачкам гірськолижного туризму.

Варто зауважити, що словацькі зимові курорти є досить різноманітними і наприклад у Високих Татрах – вони підходять для лижників і початкового і середнього рівня, а у Низьких – є так звані «червоні» і «чорні»

траси призначені для найбільш екстремального катання. Червоні траси мають значний нахил, характеризуються відсутністю пологих ділянок або поєднанням недовгих крутих місць, де вже необхідно доволі добре володіти поворотами малого радіуса на паралельних лижах, а чорні траси призначені для професіоналів: на них, зазвичай, знаходяться жорсткі ділянки з буграми або цілинним снігом, вузькі (але не пологі) місця, круті повороти з перепадом схилу. Нажаль, на курортах Словаччини майже немає довгих трас для катання на сноубордах і санях [15]. Отже поєднання активного відпочинку – катання на лижах із найчистішими екологічними умовами гірських систем Карпат виступає одним із основних міжнародних напрямів екологічного туризму країни.

Як не дивно, у Словаччині, яка є внутрішньоконтинентальною державою, добре розвинені *водні види відпочинку*. У країні розташовано більше п'яти десяти річок придатних для рафтингу та сплавів на каяках, човнах, байдарках і каное. У Східній Словаччині найбільш популярними річками для водного туризму є Попрад, Горнад, Торіс, Ондава та Лаборець, у Центральній – Грон, Орава та Слана, у Західній – Ваг, Нітра, Малий Дунай і Дунай. Найбільш бурхлива річка Словаччини – Бела, по ній туристи спускаються з 15 квітня по 30 вересня. Менш складний спуск по річці Ваг на ділянці від Червене Клаштора або по вигину цієї річки через Велику Фатру під руїнами замку Стречно. Особливою популярністю серед новачків і не екстремалів користуються сплави по річці Орава (від Парніце в Жашковому Броді до Кральован вона характеризується спокійною течією і мальовничими берегами), даний маршрут найповніше поєднує в собі активний водний туризм із екологічним-ознайомчим. Серед екстремалів найбільш популярним місцем відпочинку є національний парк Пієніни із бурхливими притоками Дунаю та гірські ділянки річки Грон.

Отже, водні види туризму дозволяють об'єднати прагнення туристів у подоланні природних перешкод (у вигляді бурхливих потоків річок) та

відпочинок на узбережжі водойми із дикою природою, купання у чистих водах річок і відпочинок біля кострища увечері.

Ще одним популярним видом водного туризму у Словаччині є *дайвінг*, який розвивається тут за рахунок наявності озер із чистою прозорою водою (Сенецькі озера, озера Гулака, Ріхнявське, Віндшахтське, Шутове), деякі водосховища також є доступними для занурень під воду. Дайвінг також добре об'єднується у Словаччині із екотуристичним напрямом, оскільки відпочинок біля озер зазвичай пов'язаний із прогулянками на свіжому чистому повітрі біля лісу, луків [12].

Словаччина є сприятливою країною для розвитку міжнародного екологічного туризму за рахунок поєднання досвіду організації відпочинку у національних природних парках із давніми традиціями *сільського туризму* (характеризується наявністю різноманітних за комфортністю закладів розміщення і харчування, великою кількістю пам'яток культури і побуту). Саме у Словаччині створюють музеї сільського побуту під відкритим небом – скансени сільського життя. Найвідоміші: Музей словацького села (вміщує більше 130 об'єктів побутового, господарського, громадського й релігійного значення), Музей української культури (містить типові пам'ятки народної архітектури та житла русинів).

Значну роль у розвитку екологічного туризму країни відіграють численні *культурні пам'ятки* (замки, фортеці), які зазвичай розташовані у мальовничих чистих місцевостях гір, скель, пагорбів. Відвідування об'єктів культурної спадщини (Оравський Град, Бойницький замок, Спишський Град) значно урізноманітнює програми екологічного туризму зануренням в історію та пізнання збройних конфліктів [15].

Екологічний туризм у класичному варіанті набув розвитку в Словаччині завдяки добре розвиненій мережі об'єктів *природно-заповідного фонду*, адже одним із видів їх використання є оздоровлення і рекреація. Такі види діяльності можуть бути організовані на базі окремих складових об'єктів ПЗФ, зокрема відповідно до функціонального зонування національних

природних і регіональних ландшафтних парків, деяких біосферних заповідників, у межах парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, зоопарків, ботанічних садів, дендропарків та ін.

У Словаччині створено та функціонує 9 національних парків, 231 національний заповідник, 374 природних заповідники, 16 охоронюваних природних зон, 46 національних природних пам'яток, 266 природних пам'яток. *Найбільш відвідувані з них – це національні парки Татранський, Низькі Татри, Мала Фатра, Велька Фатра, а також Пієнінський і Словенський Рай* [11]. Охарактеризуємо їх докладніше як базові для розвитку екологічного туризму.

Татранський національний парк – невеликий гірський масив розташований на півночі Словаччини, у Високих Татрах. Заснований у 1949 р. і є найстарішим у країні. На його території є велика кількість озер льодовикового походження з чистою водою. У парку створено мережу із 600 км екологічних стежок і 16 спеціальних велосипедних маршрутів. З міркувань безпеки туристичні стежки на високогірній території парку закриті з листопада по середину червня, за межами туристичних і наукових стежок туристи можуть переміщатися в супроводі гірських провідників з середини червня до кінця жовтня. У цьому національному парку також розташована найвища точка Словаччини — гора Герлаховський Штит (2655 м) і символ Словаччини - Кривань. У парку розташовано більше 100 озер і кілька водоспадів. Єдина з доступних для відвідування туристами печер – Белянська [20].

Із особливостями національного парку можна ознайомитись більш докладно у Музеї в Татранській Ломниці (1957 р. утв.), де представлені природознавча, історична та етнографічна експозиції.

Національний парк Низькі Татри – найбільший словацький національний парк, розташовано у Центральній Словаччині у міжріччі Вага та Грона. Національний парк разом з буферною зоною розташувався у всіх Низьких Татрах на площі 728 км² (буферна зона — 1102 км²). Ландшафти

парку характеризуються великим річковими долинами і каньйони зі стрімкими схилами і валами, територія вкрита лісами та луками. Найбільш активні і спортивно підготовлені туристи можуть здійснити сходження на найвищі вершини гірської системи Низьких Татр – г. Хопок та г. Дюмбер. З вершин відкриваються види на найдивовижніші панорами і можна побачити значну частину країни та найкрасивішого словацького гірського хребта. Національний парк розташовано у гірському масиві де представлено численні печери, найбільш захопливим буде відвідування Демяновських печер [15].

Мала Фатра – це національний парк створений у 1988 р. за рахунок унікальної і багатой флори та фауни криванської частини Малої Фатри. Ландшафти парку є надзвичайно видовищними і об'єднують гірські масиви, водоспади, ліси, тут розташовано декілька гірськолижних трас для відвідувачів різного рівня підготовки.

Пієнінській національний парк, розташований на кордоні із Польщею, і є транскордонним парком обох держав, він розкинувся на центральній частині гір Пенін з вершиною Три Корони (982 м), і охоплює напрочуд мальовничий каньйон р. Дунаєць. Гірський масив характеризується складною і різноманітною геоморфологічною будовою, що проявляється у поєднанні стрімких обривистих скель над річкою Данаєць і заліснених вершин. Данаєць доступна для організації сплавів на плотах. Флора парку є різноманітною і насиченою ендемічними і реліктовими видами, зокрема, пієнінська кульбаба, жовтушник лакфіолевидний є характерними рослинами парку. Характерними є змішані буково-ялицеві ліси, соснові ліси на вершинах скелястих масивів. Світ фауни також багатий і рідкісний: із комах на особливу увагу заслуговують метелики аполлон та махаон; із земноводних та плазунів - тритони, саламандра плямиста; із птахів - інтерес представляє стінолаз [17].

З точки зору організації екологічного туризму цікавим є і **Словацький Рай**. Національний парк характеризується також різноманітними

ландшафтами, що об'єднують крутосхилі річкові каньйони, мальовничі печери, водоспади та глибокі ущелини. Також характеризується різноманітними рослинним та тваринним світом, які налічують відповідно більше 900 видів рослин і 200 видів рідкісних тварин.

Словацькі курортні місцевості можуть запропонувати туристам не лише активні види відпочинку (гірськолижні курорти, сплави на байдарках), оздоровчі та лікувальні процедури спрямовані на реабілітацію та покращення психічного здоров'я, але і різні види екологічного туризму, пов'язані із перебуванням в екологічно чистій місцевості, з можливістю здорового харчування блюдами місцевої кухні, життя у максимальній близькості і єднанні з природою і просвітою в питаннях вразливості таких мальовничих куточків планети. Дотримуватись правил екологічного туризму в Словаччині дозволяє популярність велосипедного транспорту, тому тут розвинутий вело туризм. У країні облаштовано гірські, рівнинні, шосейні велосипедні траси по найкрасивішим національним природним паркам. Найбільш популярні серед велотуристів: Мала Фатра, Словацький Рай, Полонини, а також веломагістралі – Братиславська, Дунайська, Липтовська, Оравська, Татранська та ін.

Висновки до розділу 1

1. Екологічний туризм – тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій. Цей термін порівняно новий та вперше його запропонував у 1980 р. мексиканський економіст Гектор Цебаллос-Ласкурейн.

2. Основними об'єктами екологічного туризму є: національні та природні парки, державні природні заказники, пам'ятки природи, дендрологічні парки, ботанічні сади, лікувально-оздоровчі місцевості та курорти, заповідники.

3. Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрям рекреаційної діяльності спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання.

4. Словаччина володіє великою різноманітністю природнокліматичних умов і ландшафтів, значною історико-культурною спадщиною, завдяки чому продовжує свою інтеграцію до світового туристичного процесу. Вона багата на різноманітні природні туристичні ресурси, що є важливою передумовою розвитку екологічного туризму – кліматичні, біологічні, гідрологічні, ландшафтні.

5. Словаччина має давні традиції екологічного туризму, в країні створено щільну екологічну мережу та різноманітні за своїми ландшафтами національні природні парки, ландшафтні парки, заповідники та ін. екологічні об'єкти. Найбільш популярними і відвідуваними парками Словаччини є - Татранський, Низькі Татри, Мала Фатра, Велька Фатра, а також Піенінський і Словенський Рай.

РОЗДІЛ 2

РОЗРОБКА ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРУ ПО СЛОВАЧЧИНІ

2.1. Характеристика маршруту

Автором розроблено та обґрунтовано новий екологічний тур по Словаччині із України «Зелені скарби Словаччини»(рис. 2.1).

Автобусний екологічний тур по Словаччині триває 5 днів та розрахований на 40-45 туристів. Даний екотур є автобусно-пішохідним. Загальний кілометраж маршруту – 1004 км. Мета маршруту: здійснити подорож до недоторканих природних об'єктів, відпочити від міста та цивілізації, ознайомитись з екосистемами Словаччини, насолодитися первісною природою та пейзажам, активно відпочити. Всі розрахунки проводилися взимку 2021 р.

Збір групи буде здійснюватись в місті Ужгород, неподалік від кордону зі Словаччиною.

У перший день група пересувається на територію Словаччини та заселяється до котеджу «Вероніка», де група проводить дві ночі. Також у перший день за планом огляд **Земплінської Ширави**, похід до живописної плотини та на **пляжі «У старого коропа»** та **«Біла Гора»**.

На другий день група на автобусі направляєтся до об'єкту світової спадщини ЮНЕСКО – **національного парку Полонини**. По дорозі до нього також відвідує такі об'єкти: національний природний заповідник **Jovsianska Hrabina**, **Бенятинське озеро**, **Старіна** – колишнє село у Словаччин де є оглядова вежа.

Третього дня туру будуть проводитися екскурсії до **Кошицького зоопарку**, **Ясовської печери**, а далі буде можливість потрапити до національного парку **Словацький Рай**. Після цього відбудеться заселення в **Penzion pod Krivanom**, у якому група проведе дві ночі.

На четвертий день запланована екскурсія у **Важецьку печеру**, національний парк **Татри**, що вражає своїми пейзажами та природою. На території цього парку туристи відвідають **водоспад Скок** – найпопулярніший водоспад у Словаччині та озеро **Штрбске-Плесо**. Після цього буде додаткова факультативна екскурсія в **Бельянську сталактитову печеру**.

На останній день подорожі туристи поїдуть до **природної тропи Párnické jazerá**, а завершає тур **Jánošíkove diery** – система ущелин і каньйонів у **національному природному заповіднику Розсутец**. Після цього група сідає в автобус та повертається в місто Ужгород.

До вартості туру входить проїзд, дворазове харчування (вранці і ввечері), проживання, страхування, супроводжуючий гід, екскурсії.

Час підйому кожного дня – 08:00, а вільний час настає о 18:00-18:30. У вільний час є можливість за власні кошти відвідати факультативні екскурсії, скористатися сауною, взяти на прокат велосипед, сходити в паб “Tavern at Raja”, паб “Křtma u Vyskoča” або кав’ярню Cetovacia room.

Обмеження туру та особливі вимоги: обмеження для участі в турі пов’язані із фізичними можливостями туристів активно пересуватися пішки; особливою вимогою є наявність зручного спортивного взуття та одягу по погоді; також – активна екологічна позиція.

Складовими туру є туристичний пакет та комплекс послуг на маршруті, які клієнт просить включити в обов’язкову програму і сплачує за них заздалегідь. Додаткові туристично-екскурсійні послуги: барбекю (200 грн), факультативна екскурсія до Бельянської сталактитової печери (600 грн.), прокат електровелосипеда в національному парку Полонини (777 грн.), прокат звичайного велосипеда (466 грн.), динопарк у Кошицькому зоопарку (78 грн.), місця на початку автобуса (200 грн.).

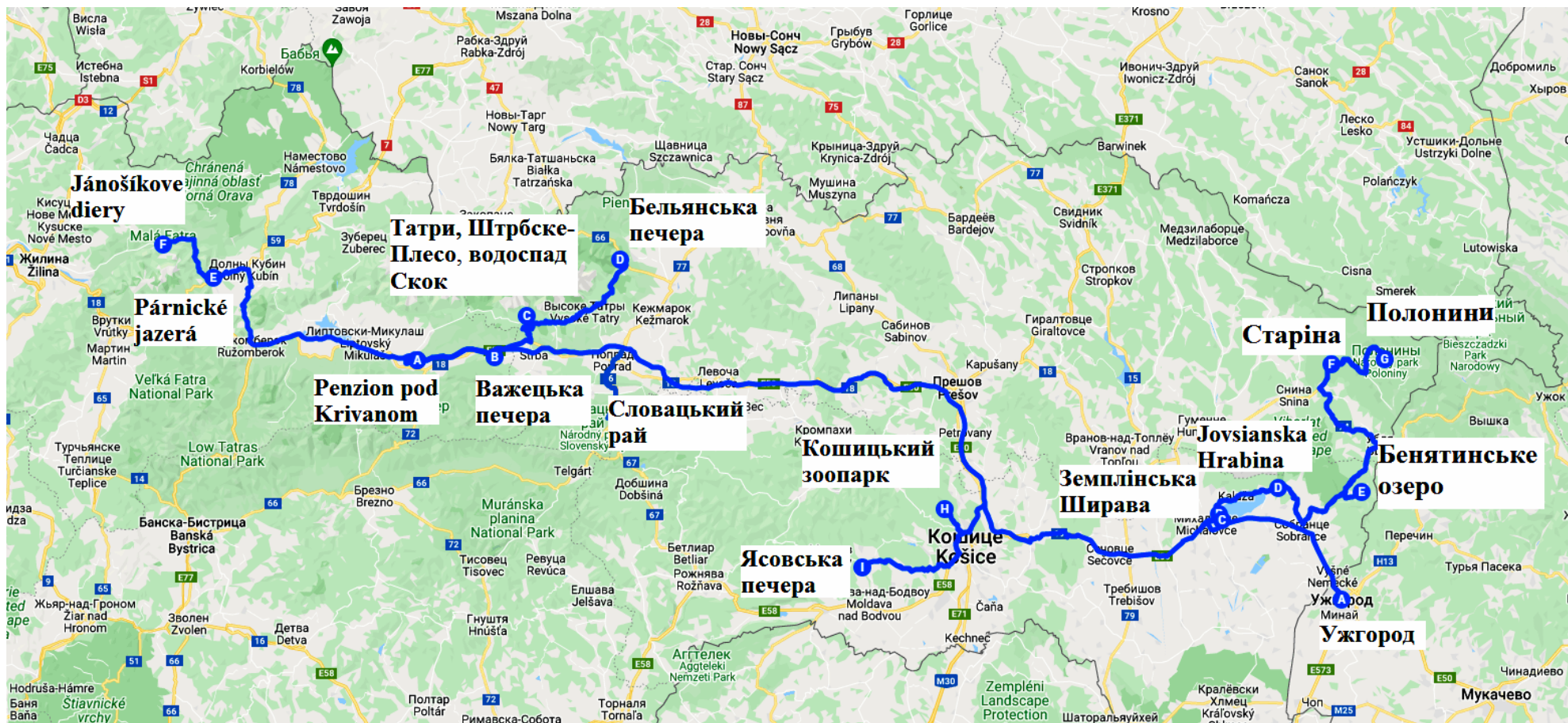

Рис. 2.1. Схема маршруту екологічного туру по Словаччині (укладено автором).

2.2. Транспортне забезпечення

Транспортні послуги в турі буде надавати компанія **TransTempo**. TransTempo – фірма-перевізник з багаторічним досвідом роботи в галузі міжнародних пасажирських перевезень. Свою діяльність фірма здійснює з 2003 року згідно:

- Свідоцтва про державну реєстрацію №020359 від 21.05.2003р.
- Ліцензії АВ №196695 виданої Головавтоотрансінспекцією Міністерства транспорту України від 18.10.2006р.
- Ліцензії АГ №590969 виданої Головавтоотрансінспекцією Міністерства транспорту України від 14.06.2011р.
- «ТрансТемпо» є членом Асоціації Міжнародних Перевізників України

Перевезення буде здійснюватись автобусом Neoplan Starliner С. Тип: «EEV», кількість місць: 50 та спеціальне місце для гіда і водія. Клас автобуса VIP. Він призначений для далекого прямування та обладнаний плазмовим (LCD) монітором, DVD, MP3 плеєром, мікрофоном. Також в наявності: панорамні вікна, холодильник, туалет, клімат-контроль, кавоварка, великі багажні відсіки. Всі пасажирські сидіння з регулюванням положення, ременем безпеки, з підголівниками та підлокітниками. Для ніг обладнана зручна підставка. Кожен пасажир може індивідуально налаштувати собі освітлення та обдування [37].

2.3. Організація розміщення туристів

Розміщення туристів з *першого дня до ранку третього дня* заплановано у двозірковому **котеджі «Вероніка»**, що знаходиться на березі Zemplínska šírava – водосховище на річці Лаборець, Словаччина. Розташоване біля підніжжя Вигорлата за 10 км від міста Міхаловце і 35 км від Ужгорода. Друга за величиною водойма країни. Довжина водосховища – 11 км, ширина – 3,5 км, площа – 33 км², максимальна глибина – 16,5 м. Середня температура води

влітку – 20 °С. Об'єм води — 335 млн м³. Завдяки своїм сприятливим кліматичним умовам Земплінська-Шірава є одним із найпопулярніших курортів у Словаччині.

Група заселяється о 13:00 23 травня та виселяється о 09:00 25 травня. Котедж повністю відремонтовано, підключено інтернет. Тут є двоспальні мансарди та балкон, а в одному номері може проживати до восьми осіб. У вітальні на першому поверсі є вихід на балкон. Обладнання включає ТБ, інтернет, радіо, супутник. Котедж має велику криту терасу та камін. На дачі можна посидіти біля каміна або скористатися грилем. Тут можна насолодитися красою природи та затишком. Біля котеджу є пляжі «У старого коропа» та «Біла Гора» де є можливість покупатися та побачити гірські пейзажі. Харчування у котеджі «Вероніка» не надається, але неподалік є ресторан, харчування у якому входить до вартості туру.

З третього дня по п'ятий день розміщення заплановано у тризірковому гостьовому домі **Penzion pod Krivanom**. Заселення буде проводитись о 18:30 25 травня, а виселення о 09:30 27 травня. Гостьовий дім Penzion pod Krivanom з видом на Татри розташований у мальовничому селищі Довалово в долині Ліптовска Котліна. В одному номері можуть проживати від двох до п'яти осіб (залежно від номеру). Гостям пропонують номери з власною кухнею, дартс, футбольний майданчик і сад з альтанкою та приладдям для приготування барбекю. На усій території надається безкоштовний Wi-Fi. Усі номери гостьового дому Penzion pod Krivanom оснащені зоною відпочинку, телевізором з плоским екраном і супутниковими каналами, облаштовано кухнею або міні-кухнею і власною ванною кімнатою з душем або ванною. Гості можуть відпочити в загальному лаунжі. Їжу готують за запитом і за додаткову плату (входить до вартості туру).

Гості можуть за додаткову плату користуватися сауною, орендувати велосипеди. В околицях гостьового дому створені умови для активного відпочинку влітку та взимку.

2.4. Перелік туристичних об'єктів на маршруті, їх опис

- **Земплінська Шишава** – водосховище на річці Лаборець, Словаччина. Розташоване біля підніжжя Вигорлата за 10 км від міста Міхаловце і 35 км від Ужгорода. Друга за величиною водойма країни. Довжина водосховища – 11 км, ширина – 3,5 км, площа – 33 км², максимальна глибина – 16,5 м. Середня температура води влітку – 20 °С. Завдяки своїм сприятливим кліматичним умовам Земплінська-Шишава є одним із найпопулярніших курортів у Словаччині [5] (додаток А, рис. А.1).
- **Пляжі «У старого коропа» та «Біла Гора»**, де є можливість прийняти сонячні ванни та поплавати.
- **Національний парк Полонини**, який є об'єктом світової спадщини ЮНЕСКО – це незаймані букові ліси Карпат. Він знаходиться на кордоні з Польщею та Україною в гірській системі Буковські Врхи [16]. Присутні пішохідні тропи для туристів. Тут ми відвідаємо також інформаційний центр, де туристи можуть купити сувеніри, туристичні карти, насіння, книжки, екологічні футболки. Тут заплановано обід, а після нього на орендованих велосипедах - катання по національному парку на спеціальних промаркованих велосипедах (додаток А, рис. А.2).
- **Національний природний заповідник Jovsianska Hrabina**, який розташований біля підніжжя пагорбів Вигорлат на висоті 162-227 м. над рівнем моря, займає площу 257 га. і є частиною охоронюваної території ландшафтної зони Вигорлат [36]. Тут можна побачити рідкісні рослини та дерева. Це найекологічніше місце в східній Словаччині (додаток А, рис. А.3).
- **Бенятинське озеро**, що є унікальною пам'яткою природи, яка розташована неподалік від кордону з Україною. Це колишній кар'єр, який був затоплений чистими ґрунтовими водами, у результаті чого утворилося гарне бірюзове озеро, що нагадує знамениті Плітвицькі озера у Хорватії. Тут можна знайти безліч скам'янілостей дрібних морських тварин, а також цікаве п'ятиметрове формування, яке, ймовірно, є скам'янілим відбитком

величезної доісторичної риби. Завдяки цьому об'єкту озеро Бенятін ще називають «Бенятинським китом» (додаток А, рис. А.4). Вода в озері холодна, але дуже чиста, і доступна для купання [26].

- **Старіна** – це колишнє село у Словаччині, у районі Сніна, населення якого перемістили через будівництво Старинської плотини. Є оглядова вежа, з якої зручно милуватися та оцінити красоти довколишніх ландшафтів (додаток А, рис. А.5).

- **Кошицький зоопарк**, який знаходиться неподалік від міста Кошице. Кошицький зоопарк – зоологічний парк, що за обсягом території та виставковою площею є найбільшим зоопарком Словаччини. Сьогодні в зоопарку проживає понад 230 видів тварин, тут знаходиться найбільший у Словаччині вольєр і найбільша територія проживання бурого ведмедя серед зоопарків Центральної Європи. У 2002 році успішно пройшов унікальний досвід розмноження в неволі: народилося одразу п'ять ведмежат, записаних у Книгу рекордів Гіннеса. Це єдиний у Словаччині зоопарк, де є **Ботанічна наукова стежка (2011)**, до якої згодом додалася **Пташина стежка (2012)**, **Бджолярська стежка (2013)** та **Геологічна стежка (2015)**, мета якої – провести порівняльний аналіз Карпатських гір з Алтайськими горами Центральної Азії. На маршруті наукової стежки розташований єдиний у Словаччині ареал сибірських гірських козлів та інтерактивні елементи з геологічно-палеонтологічною тематикою (додаток А, рис. А.6). Спочатку зоопарк був орієнтований переважно на євразійську фауну, зараз реалізується проект зробити з нього універсальний зоопарк ширшої спрямованості, де буде представлена фауна всіх континентів. До успіхів у галузі селекції можна віднести розведення 2 тупорилих крокодилів, 1 європейської болотної черепахи та 18 кубинських удавів. Вражає також і територія навколо зоопарку. На території є заклади харчування [9].

- **Ясовська печера** – одна з найважливіших печер Словацького карстового національного парку. Печера була відкрита для туристів в 1846, що робить її найстарішою публічно доступною печерою в Словаччині, в

1922-1924 досліджено додаткові відгалуження печери і проведено електрику для освітлення. В даний час маршрут для відвідувачів становить 843 метри завдовжки, а загальна довжина печери — 2148 м. У печері виявлено безліч знахідок з Палеоліту, Неоліту та Гальштатської культури (Додаток А, рис. А.7). Вона відома наявністю багатими засипками кальцитового агломерату, чудовими формами скель та розвитком підземних просторів, широкою різноманітністю видів кажанів, декількома археологічними знахідками та цікавою історією. Внесена до списку всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО [30].

- **Словацький Рай** – національний парк, що був створений з метою збереження природи Словацького Раю — гірського хребта в Словацькому Рудогір'ї. На території парку розташовані 8 заповідників і 11 національних заповідників; знаходиться 300 км пішохідних стежок, часто оснащених сходами, ланцюгами і мостами (додаток А, рис. А.8). У Словацькому Раю близько 350 печер, але для відвідування відкрита тільки Добшинська крижана печера, яка при протяжності 1232 м є однією з найбільших льодових печер Європи [18].

- **Важецька печера** — печера у північній Словаччині, неподалік від села Важець. Печера розташована на висоті 748 метрів над рівнем моря у гірському масиві Низькі Татри. Важецька печера була виявлена в 1922 році. В даний час маршрут для відвідувачів становить 230 м у довжину. Загальна довжина печери — 530 м. Незважаючи на те, що вона не дуже глибока, вона дуже багата сталактитами, а також відома своєю фауною (наприклад, рукокрилими, колемболами, підковоносами, зокрема малим підковоносом) (додаток А, рис. А.9).

- **Національний парк Татри**, що вражає своїми пейзажами. Тут є загалом 600 км. гішохідних стежок, 16 обслуговуючих велосипедних маршрутів, а також найвища точка – гора Герлаховський Штіт. Татри важливі для збереження флори та фауни регіону, парк служить домом для кількох ендемічних видів, включаючи татровську сірну. Було організовано 1

січня 1949 р., що робить його найстарішим національним парком країни. У 1993 р. стає частиною програми ЮНЕСКО Людина та біосфера, у 2003 р. були відрегульовані межі парку та його буферної зони. З 2004 належить до екологічної мережі Натура 2000. Західна частина розташована в Жилінському краї, східна – в Прешовському (додаток А, рис. А.10). У парку близько 300 печер, але лише одна з них відкрита для відвідування – Бельянська печера. Фауну парку представляють 115 видів птахів, 42 види ссавців, 8 видів рептилій та 3 – амфібій. Також це місце ідеально підходить для альпінізму. Тут є складні вершини, та вершини для починаючих [20].

- **Штрбске-Плесо** – озеро, розташоване у Високих Татрах в Словаччині. Розміри озера – 640 на 600 метрів. Довжина берегової лінії дорівнює 2245 км. Це чудове місце для піших прогулянок. Навколо озера багато пішохідних туристичних стежок на будь-який смак. Можна просто пройтися навколо озера, можна залізти на гори. Неподалік озера є сувенірні магазинчики (додаток А, рис. А.11).

- **Водоспад Скок** – водоспад висотою 1700 метрів в оточенні гір, до якого можна дійти пішохідною стежкою через ліси та луки. Є найпопулярнішим водоспадом в Словаччині. Над водоспадом розташовано озеро Плесо над Скоком. Тут всюди є вказівники, тому його дуже легко знайти (додаток А, рис. А.12).

- **Бельянська сталактитова печера** – одна з найвідвідуваніших доступних печер у Словаччині. Крім химерної форми гірських порід, вона відома багатим вмістом кальцитового агломерату. Місцеві мешканці вже давно знали про печеру, але в 1881 р. троє мешканців із м. Списька Бела, Юліуш Хуш і Йоган Брітц із сином, вирішили дослідити печеру. У наступному році печеру частково відкрили для відвідувачів, а в 1896 р. провели електричне освітлення. Через тривалі дослідження печери виявлено як горизонтальні підземні ходи довжиною в 3641 м, так і вертикальні — 160 м. В 1979 р. печеру віднесли до природоохоронних об'єктів. На сьогодні для відвідувачів доступно підземні ходи довжиною в 1135 м. Маршрут освітлено,

прокладено бетонні тротуари і сходи з поручнями (800 сходинок) (додаток А, рис. А.13). Хоча інтерес до природних пам'яток печери зберігається понад 125 років, закономірності її створення досі не з'ясовані. Тривалість екскурсії приблизно 70 хвилин [24].

- **Природна тропа Párnické jazerá** (додаток А, рис. А.14). На цій природній інформативній тропі, до якої навіть інколи водять школярів та студентів, можна дізнатися про водні екосистеми, та 21 озеро, які утворені на річці Орава після видобутку гравію. Зараз озера використовуються для розмноження риби. На тропі також є понтонні мости та 7 інформаційних панелей: природна тропа Párnické jazerá, вид на ставок, тварини Párnické jazerá, риба Párnické jazerá, панорама, історія [34].

Jánošíkove diery. Являє собою систему ущелин і каньйонів у Криванській Малій Фатрі. Знаходяться в **Національному природному заповіднику Розсутець**. Складається з Dolné diery, Nové diery та Horné diery. Через них протікає Потік Дієр, який їх і сформував. Тут є понад двадцять водоспадів, що разом утворюють Vodopády Dierového potoka. Ці химерні скелі є домом для цікавих видів рослин і тварин. Група туристів будемо рухатися по малій трасі. Ця траса коротка та легка, та на ній можна побачити жипосну природу, гори, долину та нові технічні гарні пішохідні мости (додаток А, рис. А.15).

Таким чином, маршрут туру ґрунтується на таких екологічних об'єктах: Земплінська Шишава, національний парк Полонини, національний природний заповідник Jovsianska Hrabina, Бенятинське озеро, Словацький рай, національний парк Татри, національний природний заповідник Розсутець.

Додатковий пізнавальний характер мають відвідування таких об'єктів: природна тропа Párnické jazerá, Кошицький зоопарк, Ясовська печера, Важецька печера, Бельянська печера. Ці об'єкти були обрані через свою популярність саме в категорії екотуристичних об'єктів, свою недоторканність, чистоту, екологічність та відповідність до цілей маршруту. До них легко дістатися, вони не знаходяться дуже далеко один від одного, є

безпечними для відвідування. Деякі з об'єктів мають наукову цінність, а один із них включений до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

2.5. Організація харчування

До вартості туру включено дворазове харчування (не враховуючи перший день), вранці та увечері. В обід група завжди буде на таких об'єктах де знаходяться різні заклади харчування, тому буде можливість пообідати стравами місцевої кухні, що привносить додатковий екологічний і етнічний колорит до туру. Розклад та місце харчування по днях:

Таблиця 2.1

План харчування

Дні	Частина доби	Місце
Перший	Вечір	Ресторан “ДежаВю” , адреса: Rázcestie Trnava pri Laborci, 3746, 072 31 Vinné.
Другий	Ранок	
	Вечір	
Третій	Ранок	Penzion pod Krivanom , адреса: Dovalovo 306, 033 01 Liptovský Hrádok.
	Вечір	
Четвертий	Ранок	
	Вечір	
П'ятий	Ранок	Ресторан “Коліба” , адреса: Biely Potok 664, 013 06 Terchová.
	Обід	

2.6. Митно-візові формальності

У зв'язку з набранням чинності безвізового режиму між Україною та країнами ЄС з 11.06.2017 консульства і візові центри не приймають заяви на відкриття віз для громадян Україна, у яких є біометричні паспорти. Таким чином віза у Словаччину для туристів з біометричними закордонними

паспортами не потрібна. Громадяни України – власники звичайних (не біометричних) паспортів можуть, як і раніше, подавати документи для відкриття віз згідно існуючих правил [1].

З 6 квітня 2022 року при в'їзді до Словаччини не потрібна реєстрація в eNricca або карантин для не щеплених.

Словацько-український кордон має п'ять пунктів пропуску — два автодорожні, два залізничні і один пішохідний:

1. Ужгород – Вишне Німецьке.
2. Убля – Малий Березний.
3. Матьовце – Ужгород (Залізничний).
4. Чоп – Чірна-над-Тісоу (Залізничний).
5. Малі Селменці – Вельке Слеменце (Пішохідний, та для велосипедистів). [3]

Перед тим як збиратися їхати до Словаччини, необхідно ознайомитися з митними правилами, які забороняють, обмежують чи дозволяють ввезення різних предметів і товарів для побутового (особистого) або комерційного використання.

Безмитне (безкоштовне) ввезення товарів до Словаччини: 200 сигарет або 100 сигарил або 50 сигар або 250 грам тютюну, 1 літр спирту або 2 літри спиртних напоїв, 4 літри вина, 16 літрів пива. Також сума грошей не повинна перевищувати 10 тис. євро. Вартість лікарських засобів не повинна перевищувати 430 євро на одного пасажера. Деякі рослини, що надходять в ЄС, повинні мати оригінальний фітосанітарний сертифікат. Ці предмети повинні бути оголошені після прибуття і підлягають фітосанітарним перевіркам. Якщо ви подорожуєте зі зброєю, необхідно надати спеціальну ліцензію та сплатити збори. Також без дозволу забороняється ввезення наркотичних препаратів, боєприпасів, вибухових речовини, тварин, птиць, шоколадних цукерок та продуктів, що містять м'ясо, молоко. Для вивезення рідких речей, зазначених в «Списку пам'ятників культури», потрібен дозвіл на вивезення. Для вивезення творів мистецтва та образотворчого мистецтва

потрібно мати сертифікат продавця, який підтверджує, що вивезення цього твору не обмежено [21].

Висновки до розділу 2

1. Авторський екологічний тур до Словаччини «Зелені скарби Словаччини» триває 5 днів та розрахований на 40 туристів. Даний екологічний тур є автобусно-пішохідним. Загальний кілометраж маршруту – 1004 км. До вартості туру входить проїзд, дворазове харчування (вранці і ввечері), проживання, страхування, супроводжуючий гід, екскурсії.

2. Мета - здійснити подорож до недоторканих природних об'єктів, відпочити від міста та цивілізації, ознайомитись з екосистемами Словаччини, насолодитися первісною природою та пейзажам, активно відпочити. Обмеження туру пов'язані із можливостями туристів до активних фізичних навантажень (тривалих піших прогулянок та екскурсій).

3. Транспортне обслуговування надає компанія TransTempo – фірма-перевізник з багаторічним досвідом роботи в галузі міжнародних пасажирських перевезень.

4. Розміщення туристів заплановано на березі Zemplínska šírava у котеджі «Вероніка» та у Penzion pod Krivanom, що знаходиться у мальовничому селищі Довалово.

5. Харчуватися туристи будуть 4 рази у ресторані «ДежаВю», 4 рази у Penzion pod Krivanom та 1 раз у ресторан «Коліба», також самостійно у місцевих кафе та ресторанчиках.

6. Основні об'єкти на маршруті: Земплінська Шишава, національний парк Полонини, національний природний заповідник Jovsianska Hrabina, Кошицький зоопарк, Словацький Рай, національний парк Татри, водоспад Скок, озеро Штрбске-Плесо, Jánošíkove diery.

7. Додаткові туристично-екскурсійні послуги: барбекю (200 грн), факультативна екскурсія до Бельянської сталактитової печери (600 грн.),

прокат електровелосипеду та захисного шолома в національному парку Полонини (777 грн.), прокат звичайного велосипеда (466 грн.), динопарк у Кошицькому зоопарку (78 грн.), місця на початку автобуса (200 грн.).

8. Відвідування екологічних об'єктів туру у Словаччині потребує ознайомлення туристів із митними правилами, які можуть забороняти, обмежувати чи дозволяти ввезення / вивезення різних предметів і товарів для побутового (особистого) або комерційного використання.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ РОЗРАХУВАННЯ ТУРУ

3.1. Визначення поняття “турпродукт” і його характеристика

Туристичний продукт – це комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі. Являє собою комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

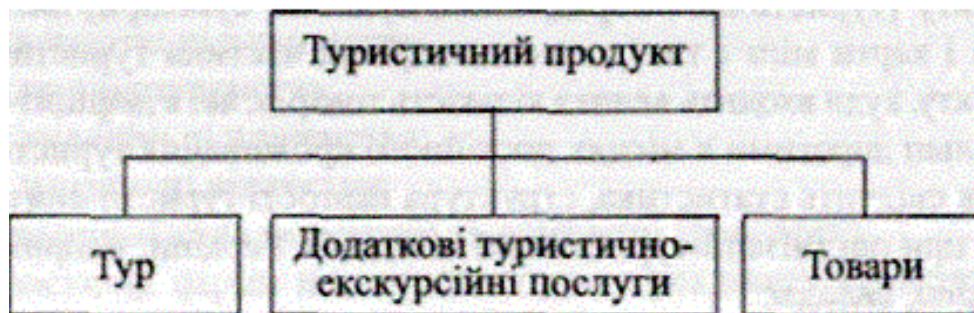

Рис. 3.1. Складові турпродукту [7].

Тур - це первинна одиниця туристичного продукту, яка реалізується споживачу як єдине ціле, на визначений маршрут та конкретний термін. Закон України "Про туризм" дає наступне визначення: "Тур - туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо)". Складовими туру є туристичний пакет та комплекс послуг на маршруті, які клієнт просить включити в обов'язкову програму і сплачує за них заздалегідь.

Додаткові туристично-екскурсійні послуги - це послуги, не передбачені ваучером чи путівкою і доводяться до споживача в режимі його вільного

вибору. Додаткові послуги не входять в основну вартість путівки. До них належать прокат, побутове обслуговування, додаткове харчування, стоянка для автомобіля, зберігання речей, розваги, придбання квитків, користування міні-баром і т.п. Товари – це специфічна матеріальна частина туристичного продукту (туристичне спорядження, буклети, сувеніри, листівки, плани і карти міст і т.п.) та неспецифічна частина туристичного продукту, куди входить велика кількість товарів, які є дефіцитними або більш дорогими в місцях постійного проживання туристів.

Виробництво туристичного продукту - це процес перетворення ресурсів на туристичний продукт, який відбувається на різних господарюючих суб'єктах: від натурального селянського господарства до сучасного підприємства. Комплексна система організації виробництва такого продукту називається індустрією туризму, яка об'єднує спеціалізовані підприємства, організації та установи [7].

3.2. Ціна, собівартість туру та прибуток від нього

Собівартість (фр. Prix de revient) – виражені в грошовій формі поточні витрати на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг). Включає витрати матеріалізованої та живої праці. У собівартість представленого туру входить: проїзд, проживання, харчування, супровід гіда, страхування, екскурсії [13].

Ціна – це ринкове вираження вартості послуг, товарів, продуктів. Рух цін на ринку відбиває динаміку споживчих переваг і платоспроможного попиту. Орієнтуючись на ціни, підприємства і підприємці перерозподіляють ресурси й уточнюють ринкову стратегію. Структура ціни туристичного продукту включає такі основні елементи: собівартість, прибуток, знижки і надбавки [17].

Для групового екологічного туру туристичний продукт являє собою пакет послуг, розрахованих на групу людей, до якої входять як туристи, так і

особи, що їх супроводжують. Ціна екотуру у розрахунку на одного туриста розраховувалась за формулою: $C = [(\Sigma V_i + (V_p + \Pi + V_{ch})) / Чт$

де C — ціна турпакета в розрахунку на одного туриста, грн.;

ΣV_i — вартість послуг, які входять до пакета, складеного туроператором, грн.;

V_p - умовно-постійні витрати туроператора, грн.;

V_{ch} – вартість послуг осіб, які супроводжують групу туристів, грн. ;

Π - прибуток туроператора, грн.;

$Чт$ - чисельність туристів у групі, осіб;

Нижче представлена таблиця 3.1, що показує кошторис витрат та собівартість екотуру.

Таблиця 3.1

Кошторис витрат та собівартість екологічного туру по Словаччині

Стаття витрат	Характеристика витрат	Ціна	Вартість	
			на 1ос., грн	на 40ос., грн
Проїзд	1004 км.	1 км – 1 євро*	765	30 622
Оренда автобуса на 5 днів	Neoplan Starliner C. Тип: «EEV» (19,8/100 км)	3 050/добу	305	12 200
Проживання				
Michalovce, на 2 ночі	Chaty Veronika, номер від 2 до 4 осіб.	315 грн./добу	630	25 200
Dovalovo, на 2 ночі	Penzion pod Krivanom від 3 до 4 осіб.	562 грн./добу	1125	45 000
Екскурсійне забезпечення				
Екскурсія по Земплінській Шираві		Безкоштовно		
Екскурсія по Jovsianska Hrabina		Безкоштовно		
Екскурсія по Párnické jazerá		Безкоштовно		
Екскурсія по Кошицькому зоопарку		167 грн. вхід	167	6 680
Екскурсія по Ясовській печері		183 грн. – вхід та екскурсія	183	7 320

Продовж. табл. 3.1

Екскурсія по Важецькій печері		183 грн. – вхід та екскурсія	183	7 320
Екскурсія по Словацькому Раю		45 грн. – вхід	45	1 800
Харчування (2 рази на добу)			2 175	87 000
Страховка	Страхова компанія PZU	11 480	287	11 480
Всього прямих витрат			5 865	234 600
Послуги супроводжувача під час всього туру**			450	18 000
Непрямі витрати	Сума непрямих витрат складає 5% від суми прямих витрат		293,25	11 730
Загальна сума витрат на автотур складає	Береться сума прямих та непрямих витрат		6608,25	264 330
Податки на 01.12.202р. (2-а група ФОП)	1. Єдиний податок 10% від прож. мін. (2481*0,1=248,1грн.)		248,1	
	2. ЄСВ (6500*0,22=1430грн.)		1430	
	3. ПДФО		Не сплач.	
	4. Військовий збір		Не сплач.	
	Загальна сума податку за місяць		1678,1	
Нормальний прибуток	Формуємо 7% від суми прямих витрат споживача туру		442,05	17682
Повна вартість			7347,75	293910

При складанні кошторису собівартості туру нами було враховано основні статті витрат, такі як: проїзд (витрати на оренду автобуса та паливо), проживання, екскурсійне забезпечення, страхування, послуги супроводжуючого гіда, податки, прибуток. Витрати пального розраховуються за кілометражем поїздки. Варіант проживання є бюджетним. Екскурсійне забезпечення є безкоштовним та за бажанням туриста.

Отже, повна вартість екотуру до Словаччини, на основі вищеподаних розрахунків складає:

- Вартість на одну особу складає 7347,75 грн.
- Вартість на 40 осіб складає 293910 грн.

Розрахуємо та проаналізуємо значення прибутковості екотуру по Словаччині, які представимо в таблицях 3.2

Розрахуємо маржинальний прибуток (МД) на одного туриста та прибуток за формулами:

$\text{МД} = \text{загальна ціна на одного туриста} - \text{змінні витрати у розрахунку на одного туриста}$

$\text{Прибуток} = \text{МД} - \text{постійні витрати}$

Таблиця 3.2

Розрахунок прибутковості екологічного туру по Словаччині

Кількість туристів	Виручка	Постійні витрати	Змінні витрати	Загальні витрати	Маржинальний дохід	Прибуток
0	-	1678,1	-	1678,1	-1678,1	-1678,1
1	7347,75	1678,1	6315	7993,1	1032,75	-645,35
2	14695,5	1678,1	12630	14308,1	2065,5	+387,4
3	22043,25	1678,1	18945	20623,1	3098,25	+1420,15
4	29391	1678,1	25260	26938,1	4131	+2452,9
5	36738,75	1678,1	31575	33253,1	5163,75	+3485,65
6	44086,5	1678,1	37890	39568,1	6196,5	+4518,4
7	51434,25	1678,1	44205	45883,1	7229,25	+5551,15

Продовж. табл. 3.2

8	58782	1678,1	50520	52198,1	8262	+6583,9
9	66129,75	1678,1	56835	58513,1	9294,75	+7616,65
10	73477,5	1678,1	63150	64828,1	10327,5	+8649,4
11	80825,25	1678,1	69465	71143,1	11360,25	+9682,15
12	88173	1678,1	75780	77458,1	12393	+10714,9
13	95520,75	1678,1	82095	83773,1	13425,75	+11747,65
14	102868,5	1678,1	88410	90088,1	14458,5	+12780,4
15	110216,25	1678,1	94725	96403,1	15491,2	+13813,1
16	117564	1678,1	101040	102718,1	16524	+14845,9
17	124911,75	1678,1	107355	109033,1	17556,7	+15878,6
18	132259,5	1678,1	113670	115348,1	18589,5	+16911,4
19	139607,25	1678,1	119985	121663,1	19622,2	+17944,1
20	146955	1678,1	126300	127978,1	20655	+18976,9
21	154302,75	1678,1	132615	134293,1	21687,7	+20009,6
22	161650,5	1678,1	138930	140608,1	22720,5	+21042,4
23	168998,25	1678,1	145245	146923,1	23753,2	+22075,1
24	176346	1678,1	151560	153238,1	24786	+23107,9
25	183693,75	1678,1	157875	159553,1	25818,7	+24140,6
26	191041,5	1678,1	164190	165868,1	26851,5	+25173,4
27	198389,25	1678,1	170505	172183,1	27884,2	+26206,1
28	205737	1678,1	176820	178498,1	28917	+27238,9
29	213084,75	1678,1	183135	184813,1	29949,7	+28271,6
30	220432,5	1678,1	189450	191128,1	30982,5	+29304,4
31	227780,25	1678,1	195765	197443,1	32015,2	+30337,1
32	235128	1678,1	202080	203758,1	33048	+31369,9
33	242475,75	1678,1	208395	210073,1	34080,7	+32402,6
34	249823,5	1678,1	214710	216388,1	35113,5	+33435,4
35	257171,25	1678,1	221025	222703,1	36146,2	+34468,1

Продовж. табл. 3.2

36	264519	1678,1	227340	229018,1	37179	+35500,9
37	271866,75	1678,1	233655	235333,1	38211,7	+36533,6
38	279214,5	1678,1	239970	241648,1	39244,5	+37566,4
39	286562,25	1678,1	246285	247963,1	40277,2	+38599,1
40	293910	1678,1	252600	254278,1	41310	+39631,9

Отже, як видно із таблиці 3.2, маржинальний дохід є позитивним вже при наявності **одного** туриста. Проте екологічний тур по Словаччині не буде прибутковим для підприємця до тих пір, доки він не увійде в зону прибутковості, тобто група буде налічувати 2 туриста. При наявності в групі 1 туриста прибуток є від'ємним, що означає збиток для підприємця, оскільки не покриваються постійні витрати.

Підприємець екологічного туру по Словаччині буде отримувати більші прибутки, якщо в туристичній групі буде 2 та більше туристів.

Проведемо маржинальний аналіз, результати якого представимо в таблиці 3.3.

Для аналізу нам необхідно розрахувати коефіцієнт маржинального прибутку(у розрахунку на 1 туриста) за формулою:

Коефіцієнт маржинального прибутку = маржинальний дохід / ціну.

Таблиця 3.3

Маржинальний аналіз екотуру по Словаччині

Показники	Екотур по Словаччині
Виручка (ціна)	7347,75
Змінні витрати	6315
Маржинальний дохід	1032,75
Коефіцієнт маржинального прибутку	0,14
Маржинальна рентабельність	14%

Отже, рентабельність екологічного туру по Словаччині складає 14%.

Таким чином, за результатами проведених економічних розрахунків було встановлено, що кінцева ціна екологічного туру по Словаччині на одного туриста становить 7347,75 грн., вартість на групу з 40 туристів становить 293910 грн. Прибутковість для підприємця (організатора туру) починається вже при наявності 2 туристів. Рентабельність екологічного туру по Словаччині становить 14%.

Отже, отримані економічні розрахунки свідчать про те, що вартість туру приблизно співпадає із вартістю подібних турів. У турагенстві Accordtour схожі тури коштують 6-6,5 тис. грн., але до їх вартості не входить харчування (або входить тільки сніданок), страхування, більшість екскурсій, вхідні квитки та податки у закладах проживання. Таким чином укладений тур буде конкурентно спроможним на ринку тур послуг.

Висновки до розділу 3

1. Туристичний продукт – це комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі. Являє собою комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням.

2. Тур - туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо). Складовими туру є туристичний пакет та комплекс послуг на маршруті, які клієнт просить включити в обов'язкову програму і сплачує за них заздалегідь.

3. Собівартість – це виражені в грошовій формі поточні витрати на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг). Включає витрати

матеріалізованої та живої праці. У собівартість представленого туру входить: проїзд, проживання, харчування, супровід гіда, страхування, екскурсії.

4. За розрахунками собівартість екологічного туру по Словаччині складає 283690,1 грн., а вартість для однієї особи 7347,75 грн. У розрахунок собівартості входить: транспортні витрати (42 822 грн.), проживання (70 200 грн.), харчування (87 000 грн.), екскурсії та вхідні квитки (23 120 грн.), послуги гіда (18 000 грн.), страхування (11 480 грн.). Також було проведено маржинальний аналіз туру, при якому було виявлено, що рентабельність екологічного туру по Словаччині складає 14%.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження ми можемо зробити наступні висновки:

1. Екологічний туризм – це один з видів туризму, який має на меті подорож до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій. Причина виникнення екологічного туризму полягає у відсутності гармонії відносин у системі «суспільство-природа» або в туристичній інтерпретації «туризм-екологія». Численні опитування туристів свідчать, що серед провідних мотивів туристських подорожей на перший план все більше виступає прагнення людей до спілкування з природою. Сучасна концепція екологічного туризму показує обов'язковість збереження природної та культурної спадщини, біотичного різноманіття й покращення екологічного, соціального, економічного стану екотуристичних регіонів.

2. Словаччина володіє значними екотуристичними ресурсами, використання яких призводить до посилення розвитку інфраструктури та територіальної організації екотуристичної діяльності. Розвиток екологічного туризму в Словаччині можна взяти за основу для подальшого розвитку туризму в Україні.

Дослідження наявних природних та історико-культурних ресурсів, врахування особливостей географічного положення та аналіз потенціалу екологічного туризму в Словаччині дозволяють стверджувати, що країна характеризується сприятливими умовами для розробки екологічних турів різного характеру і наповнення із України.

3. Автором розроблено екологічний тур по Словаччині «Зелені скарби Словаччини», який розрахований на 5 днів для групи із 40-45 туристів. Мета маршруту: здійснити подорож до недоторканих природних об'єктів, відпочити від міста та цивілізації, ознайомитись з екосистемами Словаччини, насолодитися первісною природою та пейзажам, активно відпочити. Починається та закінчується тур у місті Ужгород. Транспортні послуги буде

надавати компанія TransTempo. Розміщення заплановано у котеджі «Вероніка» та у гостьовому домі Penzion pod Krivanom. Віза та обов'язкова вакцинація для в'їзду до Словаччини непотрібні, але повинен бути біометричний закордонний паспорт. Протяжність маршруту – 1004 км.

Основні туристичні об'єкти: Земплінська Ширава, національний парк Полонини, національний природний заповідник Jovsianska Hrabina, Кошицький зоопарк, Словацький Рай, національний парк Татри, водоспад Скок, озеро Штрбске-Плесо, Jánošíkove diery.

До вартості туру входить: проїзд, дворазове харчування, проживання, супроводжуючий гід, екскурсії. До вартості туру не входять: особисті витрати, обіди (крім останнього дня), гідромасажна ванна, сауна, прокат велосипедів, барбекю, факультативна екскурсія до Бельянської сталактитової печери.

4. Тур - це первинна одиниця туристичного продукту, яка реалізується споживачу як єдине ціле, на визначений маршрут та конкретний термін. Складовими туру є туристичний пакет та комплекс послуг на маршруті, які клієнт просить включити в обов'язкову програму і сплачує за них заздалегідь.

5. У собівартість представленого туру входить: проїзд, проживання, харчування, супровід гіда, страхування, екскурсії.

За розрахунками собівартість екологічного туру по Словаччині складає 283690,1 грн., а вартість для однієї особи 7347,75 грн. У розрахунок собівартості входить: транспортні витрати (42 822 грн.), проживання (70 200 грн.), харчування (87 000 грн.), екскурсії та вхідні квитки (23 120 грн.), послуги гіда (18 000 грн.), страхування (11 480 грн.). Також було проведено маржинальний аналіз туру, при якому було виявлено, що рентабельність екотуру по Словаччині складає 14%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Віза в Словаччину. URL: <https://www.poehalisnami.ua/ua/countries/slovakiya/visa>
2. В Словацький рай з Gorgany Bus. URL: <https://www.gorgany.com/pro/slovackyi-ray-with-gorgany-bus/>
3. Державна прикордонна служба України / На кордоні зі Словацькою республікою. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/NA-KORDONI-ZI-SLOVACKOYU-RESPUBLIKOYU-2018/>
4. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2004. 192 с.
5. Земплінська Шишава. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Зона відпочинку Земплінська Шишава. URL: <https://slovakia.travel/ru/zona-otdykha-zemplinskaja-shirava>
7. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
8. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 334 с.
9. Кошицький зоопарк. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
10. Кошицький зоопарк. URL: <https://mapio.net/wiki/Q2626523-ru/>
11. Мальська М. П., Гамкало М. З., Бордун О. Ю Туристичне країнознавство: Європа : навч. посіб. Київ: Центр учб. літ-ри, 2009. 222 с.
12. Мирошнікова В. В. Країни світу: Європа : навч. посіб. Харків: Фоліо, 2006. 313 с.
13. Молдованов М. И. Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент. Маркетинг. Информатика : навч. посіб. / пер. О. О. Дятлова. — Київ: Техніка, 1993 . 651 с.
14. Національний парк “Полонини”. URL: <https://slovakia.travel/ru/nacionalnyi-park-poloniny>

15. Михальчук Ю.І. Особливості розвитку екологічний туризму в Словаччині. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2015/12/17>
16. Полонини (національний парк, Словаччина). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
17. П'єнинський національний парк. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
18. Словацький Рай (національний парк). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
19. Сорокіна Г. О. Екологічний туризм : навч. посіб. / Г. О. Сорокіна ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 206 с.
20. Татранський національний парк (Словаччина). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
21. Що можна ввозити в Словаччину: митні правила. URL: <https://www.za-kordon.in.ua/uk/statti/mytni-pravya/1238-shcho-mozhna-vvoziti-v-slovachchinu-mitni-pravila>
22. Baláž V. Cestovný ruch na Slovensku – nevyužitá šanca: SEVIS, 30 jún 2014. URL: <http://www.sevis.sk/page/index.php/sk/zaujímavosti/item/253-cestovny-ruch-na-slovensku-nevyuzita-sanca.html>
23. Belianska Cave – OOCR Tatry-Spiš-Pieniny. URL: <https://www.tatryspispieniny.sk/en/package/belianska-cave/>
24. Belianska jaskyňa. URL: <http://www.ssj.sk/sk/jaskyna/2-belianska-jaskyna>
25. Beňatinské jazero: Jeho tyrkysová farba ti vyrazí dych. URL: <https://www.niejeturabezstura.sk/benatinske-jazero-prirodny-unikat>
26. Beňatinské jazero. URL: <http://www.vypadni.sk/sk/benatinske-jazero>
27. Bujna M. Aktuálny vývoj cestovného ruchu na Slovensku roky 2013– 2014: MAS Zlatá cesta – diverzifikacia. URL: <http://www.agroturizmuslovakia.sk/Workshopy/Leader>

28. Caves in Slovakia. URL: <https://spectator.sme.sk/g/165847/caves-in-slovakia?photo=p6460253>
29. High Tatras Jigsaw Puzzle (Countries, Slovakia) | Puzzle Garage. URL: <https://puzzlegarage.com/puzzle/2692/>
30. Jasovská jaskyňa. URL: <http://www.ssj.sk/sk/jaskyna/11-jasovska-jaskyna>
31. Martha H. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?: Washington, DC: Island Press, 2008 p. 33
32. Martin Kiňo, Václav Sulek. Jánošíkove diery - najkrajšie tiesňavy v Malej Fatre, 2020. URL: <https://www.planetslovakia.sk/priroda/299-janosikove-diery>
33. Mia Masničáková. Náučný chodník Párnické jazerá. URL: <https://travelfan.sk/naucny-chodnik-parnicke-jazera/>
34. Náučný chodník Párnické jazerá – studnica poklado. URL: <http://naucnehodniky.eu/naucny-chodnik-parnicke-jazera-studnica-pokladov/>
35. Peter Mižík. Slovensko, Jovsianska hrabina – národná prírodná rezervácia. 2007. URL: <https://botany.cz/cs/jovsianska-hrabina/>
36. Štátny zoznam osobitne chránených častí prírody SR. Banská Bystrica : Slovenská agentúra životného prostredia, 2007. URL: <http://uzemia.enviroportal.sk/>
37. TransTempo. URL: <https://transtempo.ua/>
38. Václav Sulek. Vyhládka nad vodnou nádržou Starina. 2017. URL: <https://www.planetslovakia.sk/turistika/33-vyhliadka-starina>
39. Vazecka cave (Važecká jaskyňa) in Slovakia. URL: <https://www.flickr.com/photos/53113704@N03/29770507278>
40. Vodopád Skok | Shot on Kodak Gold ISO 200 with Smena Symbol II, 21 July 2020. URL: <https://www.flickr.com/photos/toportyan/50271636928>
41. 11 Best Hotels in strbske Pleso, Slovakia URL: <https://www.agoda.com/city/strbske-pleso-sk.html?cid=1844104>

ДОДАТКИ

Рис. А.1 Земплінська Ширава [6].

Рис. А.2 Національний парк Полонини [14].

Рис. А.3 Jovsianska Hrabina [35].

Рис. А.4 Beňatinské jazero [25].

Рис. А.5 Старіна [38].

Рис. А.6 Кошицький зоопарк[10].

Рис. А.7 Ясовська печера [28].

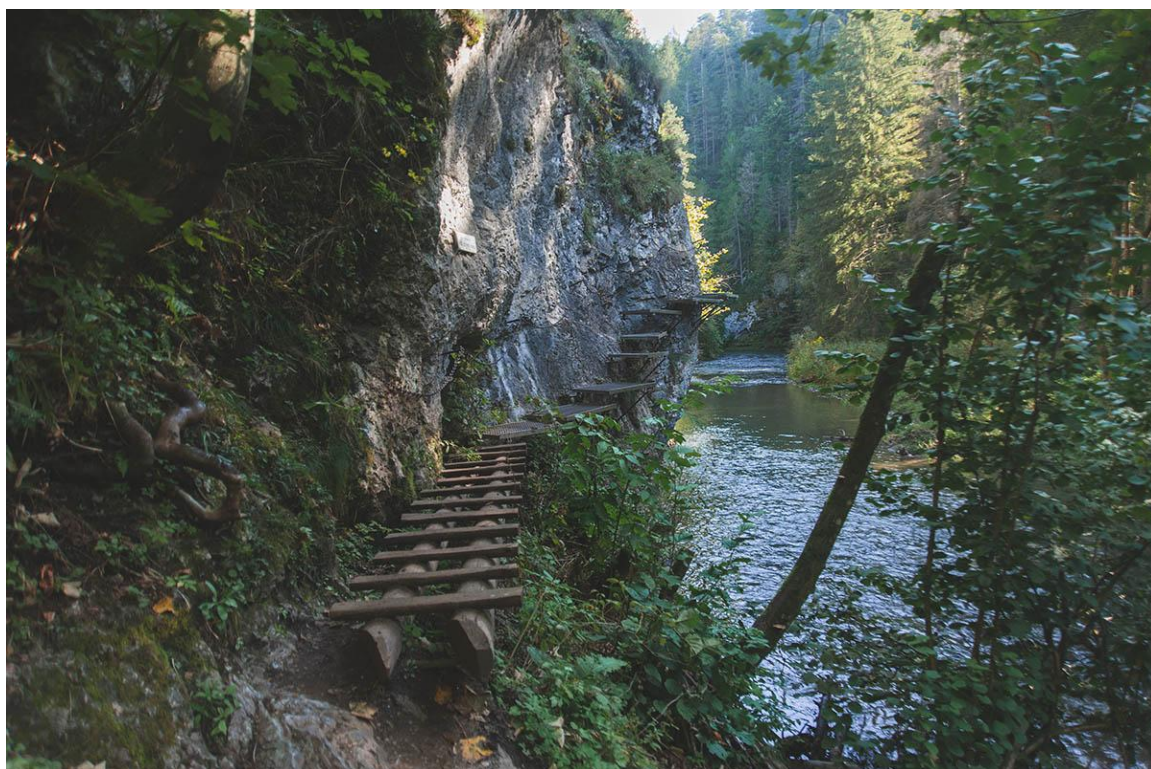

Рис. А.8 Словацький Рай [2].

Рис. А.9 Важецька печера [39].

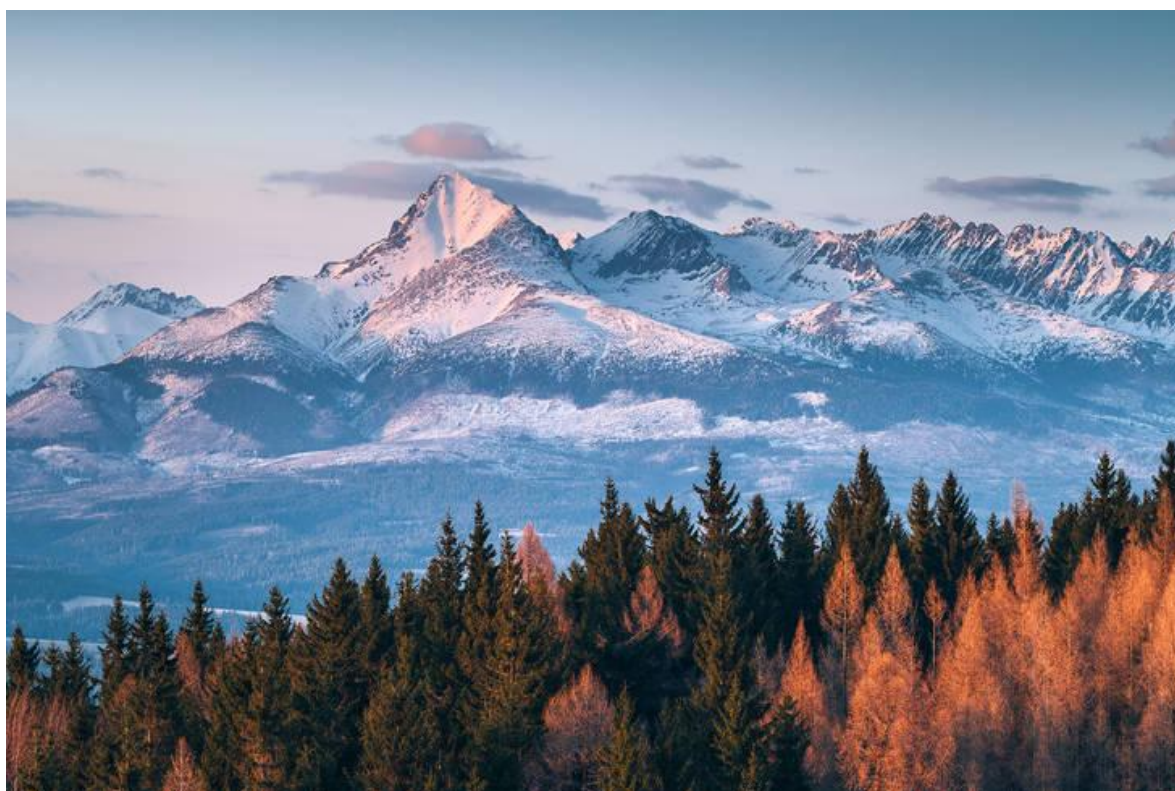

Рис. А.10 Високі Татри [29].

Рис. А.11 Штрбське-Плесо [41].

Рис. А.12 Водоспад Скок [40].

Рис. А.13 Бельянська печера [23].

Рис. А.14 Párnické jazerá [33].

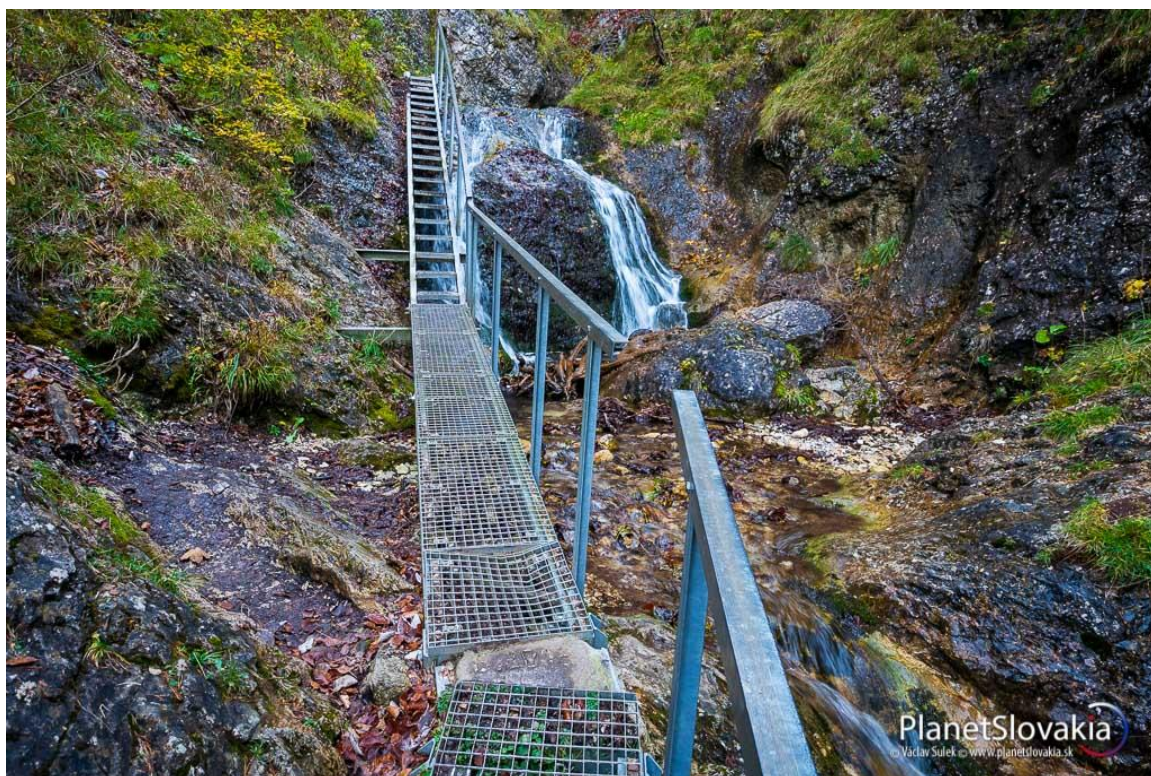

Рис. А.15 Jánošíkove diery [32].